दक्षस्मृतिः "भूमिस्थमुदकं मेध्यं यत्र गोर्विड्रजोभवेत् । अव्याप्तं चेदमध्येन तद्देव शिखागतम् । शिखागतमिति शिखा नीहारस्तद्गतमित्यर्थः । उशनाः "नद्यः कूपं तडागानि सरांसि सरितस्तथा । असंहतान्यदोषाणि मनुः स्वायम्भुवोऽब्रवीत्" । देवलः "अपि गन्धरसोपेता निर्मलाः पृथिवीगताः । अधोगाश्चैव गोपानदापः शुद्धिकराः स्मृताः । उद्धृतास्तु प्रशस्ताः स्यु शुद्धैः पात्रैर्यथाविधि । एकरात्रोषितास्तास्तु त्यजेदपः समुद्धृताः" इति । सर्वथाप्ता प्रक्रान्तगोडपि मानपर्य्याप्ता अल्पा एवेत्यर्थात् परामर्शश्चान्ते अतो बहुकालात् तडागादेरुद्धृतानां रात्र्युषितानां च न दोषः । तडागोद्धृता अप्यापः रात्र्युषितोदकान्तरसम्भवे अशुद्धा एवेति महनमारिजाते । इदं गङ्गाव्यतिरिक्तविषयम् "त्यजेत् पर्युषितं पुष्पं त्यजेत् पर्युषितं जलम् । गङ्गातोयं च तुलसी पवित्रं सर्वदा स्मृतम्" इति विशेषोक्तेः । "कूपोद्भवानि तडागानि नदी वापीसरांसि च । चण्डालाद्यशुचिस्पर्शैस्तोयं तत् परिवर्जयेत्" । चण्डालाद्यवतरणमार्गमित्यर्थः । हारीतः "वापीकूपतडागेषु मानुषोऽम्रियते यदि । अस्थिचर्मविनिर्मुक्तैर्दूषितं च खरादिभिः । उद्धृत्य तज्जलं सर्वं शोधनं परिकल्पयेत्" । "अस्थिचर्मविनिर्मुक्तैश्चिरकालवासेन विशीर्णैरित्यर्थः । दक्षस्मृतिः "मृतपशुनखात् कूपादल्पोपहतात्तथा । अपः समुद्धरेत् सर्वाः शेषं वस्त्रेण शोधयेत् । वह्निप्रज्वालितं कृत्वा कूपे एकैष्टकाचिते । पञ्चगव्यं न्यसेत्पश्चात्ततोयं समुद्धरेत्" । देवलः "उद्धरेदुदकं सर्वं पञ्चपिण्याकमृत्तया" । अचिरकालोपघाते स्वल्पघाते च हारीतः "घटानां शतमुद्धृत्य पञ्चगव्यं क्षिपेत्ततः । अभिषेकाकचाण्डालैर्दूषितेषु विशोधनम्" । आपस्तम्बः "उपानत्स्रग्विण्मूत्रं स्त्रीरजो मद्यमेव च । एभिर्दूषिते कूपे कुम्भानां शतमुद्धरेत्" । विष्णुः "जलाशयेष्वल्पाल्पेषु स्थावरेषु महीतले । कूपवत् कथिता शुद्धिर्महत्सु न तु दूषणमिति" । स्थावरेषु महीतलेऽप्रवाहिषु । यमः "चाण्डालभाण्डं स्पृष्टं भीत्वा कूपगतं जलम् । गोमूत्रयावकाहारस्त्रिरात्रेणैव शुध्यति" । तथा 'नदीवेगेन शुध्यति' कश्यपः "हतीनां रञ्जनं शुद्धिः" । इतिः चर्मकोशा रञ्जनं कषायद्रव्येण शोधनम् । यमः "प्रवासरण्येष्वथ वान्यकूपे क्रोडस्य जलं कोशगता तथापः । अतेऽपि शुद्धं द्विजमेषमाहुरापद्गतः शाङ्कुतवत् पिबेत्तु" । अस्यार्थः यद्यपि गृद्धानिरिस्तविप्रादिवर्यसम्बन्धि प्रपादि तथापि तद्गतजलं धर्मार्थं दीयमानमनापदि न पेयम् । आपदि पेयं यद्यरण्यगतं प्रपादिर्भवति । क्रोधिः अङ्गादिमयी जलपात्री सर्वसाधारणी । कोशो इतिः तथा "अजागावोमहिष्यश्च ब्राह्मणी च प्रसूतिका । दशरात्रेण शुद्ध्यन्ति भूमिस्थं च नवोदकम्" । योगीश्वरः "शुचि गोदग्धिकक्षोयं प्रकृतिस्थं महीगतम्" । प्रकृतिस्थं रूपरसगन्धस्पर्शान्तरमनापन्नं महीगतमित्यशुद्धित्वनिवृत्त्यर्थं न तु अन्तरिक्षोदकस्य शुद्धत्वव्यावृत्त्यर्थं नाप्युद्धृतस्य । "उद्धृतानामिति" प्रागुक्तदेवलवचनादिति विज्ञानेश्वरः । हेमाद्रौ पराशरः "वापीकूपतडागेभ्य आपो याह्यास्तु सर्वतः । यस्तातृप्यस्तेदमेध्यन्तु पञ्चगव्येन शुध्यति । अस्थिचर्मावसिक्तेन मार्जारेण समूषिकैः । दूषितं तद्भवेत्तोयं यथाधस्तात् सुशोधनम् । अस्थिचर्मावपतितं खरवानरसूकरैः । उद्धरेदुदकं सर्वं शोधनं परिमार्जनम्" । इदं चिरकालविषयमित्युक्तमेव । यमः "वापीकूपतडागेषु दूषितेषु कथञ्चन । उद्धृत्य यतकुम्भांश्च पञ्चगव्येन शुद्ध्यति । खनिकूपतडागेषु दन्तिश्वेषु विशेषतः । अधोद्धृत्य पञ्चशतं पञ्चगव्येन शुद्ध्यति । शाद्वलोपनदविण्मूत्रं कूपे यदि निमज्जति । यदिकुम्भान् समुद्धृत्य पञ्चगव्येन शुद्ध्यति" । मातृस्थेऽपि "दूषितं च शवैः क्लिन्नं यच्च विज्ञातुमेषितम् । अद्भिः शुध्यति तत्सर्वमपां शुद्धिः कथं भवेत् । गवां कूर्चपूरीषेण शोधनस्यास्मिन्नरश्मिभिः । मारुतस्य च वेगेन त्वापः शुद्धिमवाप्नुयुरिति" । स्वल्पार्थसारेऽपि "वापीकूपतडागेषु श्वमार्जारादिशवक्लिन्ने जीर्णरोधसि तज्जलं सर्वं निःसार्य्य मृत्तिकां परित्यज्योद्धृत्य पञ्चगव्यप्रोक्षणात् शुद्धिः । पाषाणैरिष्टकाभिर्वा बद्धे तच्छोधनाने दशनम् । मृद्दा बद्धे प्रक्षालनमेव बद्धजले तु तज्जिनु मृत्तिकुम्भोद्धारः । मूषकादिक्षुद्रप्राणिघाते त्रिंशत्कुम्भोद्धारो गोमूत्रादिप्रक्षेपश्च । जले जलप्राणिमहीघाते न दोषः । वापीकूपादिजले मरणे स्थितेऽस्थ्युपघाते घटशतमुद्धृत्य पञ्चगव्यप्रक्षेपात् शुद्धिः । पशुशवपातेऽप्येवं शुद्धिः कार्या । तत्र जलेन मरणे जलस्य त्रिरात्रमाशौचम् । अशौचान्ते पूर्वोक्ता शुद्धिः कार्या । वापीकूपजले उपानच्छ्रग्विण्मूत्ररक्तवसामज्जास्थि-